

BÉNYI LÁSZLÓ: TÁJ

Nagy adag boldogság van abban, hogy akkor jön rám a nevetetnek, amikor ötszáz komoly embert a szele se érint. Baj nincs belőle, megtanultam illedelmesen viselkedni és magamban nevetni. Talán a szememmel is, de kért nem tesz velem bennünk, úgy vagyunk velük, mint lúd a szalonnával: átmelegedünk, majd lehűvünk, és végül megfagyunk. Nyomatéknak azt mondja, hogy ennyi meg ennyi a szarvasmarhájuk — most kapaszkodom erősen, mert jön a váltó —, és abból a nőivarú egyed ennyi meg ennyi. A sok panelbeszédbe végre egy szem mazsola! Nőivarú egyed! De szépen van mondva, édes jó Istenem!

Be kéne aranyozni az összes nőivarú egyed, meg azt is, aki kimondja a száján ilyen népes gyülekezetben. Ez az ember megmutatja, hogyan lehet anyanyelvünkön idegenül beszélni. Hol van már az az idő, amikor mindent valamilyen aspektusból vizsgáltunk meg. Aki tízszer ki nem mondta egy előadásban, számíthatott rá, elcsúszik a tudomány pádimentumán, és nem biztos, hogy föl is tud kelni. Töröl-metszett mimózikorszak volt ez a tudományosság látszatának, de később vad magyar hajtások is támadtak rajta, mert némelyik ember elkezdte megközelíteni a témát. Az

Tehén

tán jöttek a különböző elvárások az álcázott tudományosság szótárában. Azt hiszem, lejárt ennek is a divatja, mert bocsánatot kért az előadó egy nagy tanácskozáson, amikor kicsúszott a száján: a fene egye meg ezt az otromba szót! — azt mondta. Hát nem tudunk mi tisztességesen beszélni? Nem csak magyarul, de magyarul? Ezt is ő mondta, és bebizonyította, hogy tud. Innen számítom az éjfélt: jó éjszakát neked is, elvárás!

Erre jön a nőivarú egyed. Régóta értem én, hogy a sok állati szóval nagy a bajunk, mert soha nem tudjuk, ki szívja mellre. Ha simán marhát mond a szarvasmarha helyett, háromszázat említve, látatlanban is tudom, háromszáz ember azonnal nevetni kezd, a másik háromszáz meg kikéri magának. Csodálatos nyelv a magyar, de mi az isten borja lehet az a nőivarú egyed. Ha jól értem — bocsánat a megfejtésért! —, olyan lény, amelyik ivarzás alkalmával nőnemű lényként viselkedik. Minek ezt ennyi ember előtt kibeszélni?

Fölrémlik, hogy a régi magyar beszédben mintha lett volna egy tehén szavunk, meg egy üsző is. Határozottan emlékszem, gyerekkoromban még megvolt, sőt bárgyú lélekként én még ma is avval kezdem a napot, hogy fölhajtok egy bögre tehéntejet. El is szégyellem magamat úgy, hogy orcám pirja bevilágítja a nagy hodályt,

és megfogadom, holnaptól kezdve csak a nőivarú egyed síkfőliába csomagolt fehér nedvből iszom. Jót tesz nekem ez a közgyűlés, hiszom a boldogságtól, hogy milyen finom ember lett belőlem egyszerre.

Ugrálnak rám a szavak, mint pulira a bolhák. Ugyanúgy kiment volna a nyelvünkől a tehén, ahogy kikopott a jerce, a jerke, az ürü, az ünő, a suta, a gida, a gödöltye, az ártány, az emse, a canga, a szuka, a breca, a berbecs, a göbölly vagy az ökör és a tinó is?

Biztosan azért nem meri nevével nevezni a tehenet és az üszőt ez a derék atyánkfia, mert lenne mindjárt valaki, aki az elnök elnehezült titkárnőjére gondol előbb, aztán Sudár Macára, akit kis kancának is becéznek a sarkon. Azért se mondhatja szegény pára, mert a sok ember azt hinné, a tehén farától szalasztották, ha ilyen közönségesen beszél. Megmutatja, ragadt rá valami az iskolában. Hadd ámuljon a sok paraszt!

Igaza is van. Aki ennyire meg akarja mutatni, hol tehetné jobban, ha nem a közgyűlésen? Harmadfű csikóként vihancol azonban bennem a gondolat; lehet, hogy helyre teremtesek helyett is nőivarú egyedek tünnek elő legszebb álmában? Jön az egyik, izgomozog, teszi-veszi magát, és azt mondja, bú!

Eddig irigyletem a finomságáért, de ezt az egyet meghagyom neki.

HORVÁTH DEZSÓ

A pórfiú önéletrajza

Kováts Istvánról és könyvéről

Négy év hiján száz esztendőig aludta Csapkerózsika-álmát Kováts István (1822—1902) szegedi építómester önéletrajza (1885). A Somogyi-könyvtárban őrzött példány idestova másfél évtizedes kötélfűzés után, végül is a szegedi születésű Ördögh Szilveszter jóvoltából látott napvilágot. A kötet, *Egy szegény pórfiú önéletrajza* a Magvető kiadó *Tények és tanúk* sorozatában jelent meg.

Az érdeklődők a Délmagyarország és a Tiszatáj hasábjairól ismerkedhettek meg e gazdag önéletrajz rövidebb-hosszabb részleteivel. Az 1848—49-i szabadságharcról szóló részt közreadó Bálint Sándor szerint a self-made man Kováts emlékezése a múlt század helyi világának páratlanul értékes dokumentuma és forrása.

Kováts István emlékezete nem úgy élt elődeink tudatában, mint ahogy azt megérdemelte volna. Móra Ferenc 1923-ban a méltatlanul elfelejtett szegedi nagyságok között említette a két évtizede halott építőt: *Már egy hete olvasgatom... emlékiratát, és úgy ülök a lábánál, mint a gyerek: — Bátyám, meséljen még!... Mint kőművesegéd bevándorolta fél Európát, beszélt négy nyelven, növendéke volt a müncheni polytechnikumnak, tüzéerkatonája Kossuthnak, bújdósója a Bach-korszaknak, építómestere a régi Szeged legstílusosabb házáinak, amikből egyik-másik még ma is megvan... És ki tud ma erről a Kováts Istvánról?*

Móra tárcája óta is eltelt majd hat évtized, és mára már valóban csak mutatóba maradt a Kováts mester építete házakból. Áll még a Mészáros (ma Somogyi) és a Könyök (ma Kelemen) és a Kossuth (ma Mayer) utcák sarkán Mayer Ferdinand vaskezeskedő neogótikus hangulatú háza (1857). Egykori színeről ma is Fekete-háznak nevezik. Történetéről és lakóiról kisebb kötet telne ki. Itt született (1870) Endre Béla, a híressé vált vásárhelyi festőművész. Egy ideig itt volt a Munkáscsoport. Az őszirózsás forradalom idején itt „a szegedi Pülvaxban” (Juhász) ülésezett a Nemzeti Tanács. Megvan még — jócskán átalakítva — Kováts lakóháza, a Kossuth Lajos sugárút 17. számú, úgynevezett Törökfej-ház (1857), igaz, a falifülkében levő turbános törökfejnek a szemünk előtt kelt lába. Kár érte, már akkor is régi szegedi kocsmacéger volt, amikor Kováts a háza falára mentette. A Dóm téri (egykor Oskola utcai)

emeletes Lemle-ház (1857) hat éve adta át helyét a könyvtár és levéltár közös épületének. Érdekes, hogy Kováts nem ír részletesen szegedi munkáiról. Epp csak fölemlíti, hogy ő építette a Gábiel-féle tégláégetőt (1858), az újszegedi Löwy-fürésztelepet (1870) és ő kapta a megtisztelő megbízást a Dugonics-szobor föllállítására (1876).

Kováts István legnagyobb érdeme, hogy a vár épületeinek bontásakor (1876—1881) megmentette — magyarul: megvette — a török által beépített középkori csúcsíves boltíveket, hevedereket, záróköveket, bordákat és oszlopfőket. Ezeket megszámoztta, elkészítette leírásukat, és e páratlan gyűjteményt — kiállítás is rendezve belőle — szülővárosának, Szegednek ajánlódta. Amint a könyvből kiderül, a leletmentés jelentőségét még Lechner Lajos sem ismerte föl. Kováts a kövek egy részét le is rajzolta, és magyarázatot fűzött hozzájuk. Vázlatkönyvének címe *Szegedi régiségek 1878*, alcíme pedig *A várfalbonítás és csatornaadás alkalmával talált műtárgyak és kőfaragványok*. Ebből a gyűjteményből nyílt meg több mint nyolcvan év euteltével a vármaradványban a Móra Ferenc Múzeum kőtára (1963).

A román, gót és reneszánsz anyag rendezése után joggal írta a tudós Entz Géza, hogy e kőtár tanúsága arra, hogy az Alföld városai között a középkori Szeged építészeti szempontból is első, ahol a központi hatalom támogatásával az akkori ország legmagasabb színvonalához kapcsolódó művészet és műveltség virágzott. Kováts századok tanúival, pergamenteket fényesen helyettesítő faragványokkal, mondatni történelmének egy részével ajándékozta meg szeretett városát. Nem becsülénk túl a jeles építómester érdemeit, ha a kőtár fölvenné Kováts István nevét!

A könyv széles rajzát adja a múlt századi Szegednek. Kováts több mint négyszáz oldalon győzi szusszal és történetekkel, miközben a kései olvasó, legyen az néprajzos vagy helytörténész, az építészettörténet vagy más diszciplína kutatója, új és új adatokat cédulázhat ki magának e kötetből. Kováts István siron túli ajándékából.

Az előszót Zombori István muzeológus, a szó- és névjegyzéket Bálint Sándor írta. (Magvető, 1981.)

APRÓ FERENC

Elmulás két tételben

I. tétel: kérdésekben.

— Ó, de aranyos... Mennyi idős a pici? Már hathe-tes...?

— Szervusz, papa kedvence... Tudsz már beszélni? Igen. Hát ez nagyszerű... — Hány éves vagy, kislám? Hát igen, szaladnak az évek.

— És mégis, mi akar lenni? Jó, tegezek. Mi akarsz lenni? Igen, most kell döntened, most, tizennégy éves korodban, hogy mi legyen belőled ötvenéves korban... Tes-sék most már leszállni a föld-re, itt légy úrhajós... Hogy tengerész? Jó, majd berendezek neked egy külön kis tengert, te leszel a kapitány és a matróz is... Nem tréfálok... Dönteni kell ebben a korban... — Kérem a pontos adatait, fiatalember... Hány éves? Huszonegy... Igen. Katona volt?

— Könnyű magának, uram, maga még fiatal... Maga

előtt jóformán ott áll az egész élet... Igen. Az egész. Mert mindig az az egész, ami előtünk van. Elöttem is van egy egész élet, csak hogy az én egészem negyede sincs már a magáénak, uram... Nem érdekes? Két egész és a kettő mégsem egészen az... Mennyi idős is maga? Harmincöt? En csak ötven szeretnék lenni újra... Ötven. De hát, ami mögöttünk van, az már sose lesz előtünk...

— Kezicsókolom. Jóska bácsi? Miért ne mondjam, hogy Jóska bácsi? De hát Jóska bácsi hozzám képes bácsi, még ha férfi is... Én tizen-nyolc vagyok, míg Jóska bácsi... Mennyi is? Na látja.

— Hé, öregúr... Mennyi idős is maga? Hatvan? Akkor jól bírja magát, kár el-mennie még nyugdíjba...

— ...mi van, fater? Nyüzsgünk, nyüzsgünk még, a temető meg csak üres? Pedig magának a jó. Ha kimegy a kripták közé, nem is kell

hazajönnie... Tiszta spórolás... Mai fiatalok? Mai vén skatulyák, azok amilyenek... Jó, jó, nyugodjék békében...

II. tétel: pozíciókban.

— Ahá, maga az új kolléga. Hogy mit nézek? A tojás-héjat a hátán... Azt. Mert ismerem én az effajta fiatal diplomásokat. Azt hiszik, hogy mindent tudnak, és egy frászt se tudnak. Nagy a mellény, kicsi az agy. Nagy száj, semmi szerénység és tisztelet... No, gondom lesz rá, hogy beosztottamként megtanulja tisztelni a gyakorlatot, a feljebbvalót, meg a magyarok istenét... Hát eszerint, fiatal úr... Pardon, kolléga úr...

— Kedves előadó kartárs, nem vitatkozni akarok, bár azt is megtehetném, éveim és hivatali gyakorlatom alapján, csupán arra akarom felhívni a figyelmét, hogy... Igen, tudom, hogy maga már öt éve...

— Szeretném jelenteni az osztályvezető elvtársnak, hogy az MND per 567 986 számú Elv. jelű és rám szignált akta

ügyében eljárta, és egyben azt is jelenthetem, hogy jóformán nem is kellett eljárnom... Amit ön előre megmondott, az jóslatnak is bevált volna, osztályvezető elvtárs, annyira telibe találta, annyira világossá tette az ügyet, hogy...

— ...Főosztályvezető elvtárs, engedje meg, hogy születésnapja alkalmából... Hogy honnan tudom? Már megbocsásson, ha egy olyan embernek a beosztottja, mint ön, még arra sem képes, hogy megtudakolja, mikor van az ön nagyra becsült születésnapja, akkor egyszerűen meg sem érdemli, hogy az ön beosztottja legyen... Egyszóval, főosztályvezető elvtárs, engedje meg, hogy...

— Igenis, igazgató elvtárs... Természetesen, igazgató elvtárs... Hogy tetszett mondanom? Csak azért kérem, hogy ismételtül, hogy jól bevéssem tanulságot adó szavait az emlékezetembe... Othon mindig el szoktam mondani, igazgató elvtárs, el én mindig a gyerekeimnek, hogy miket is hallok

bölcsességet az igazgató elvtársától... Csak sajnos olyan ritkán van alkalmam önt meg-hallgatni, az ön utasításait végrehajtani, hogy... Ugyan már? Nyugdíj? Hiszen igazgató elvtárs még olyan fiatalos, friss, telve lendülettel, ötlettel, leleménnyel... Hol az a fiatal aki akár csak az árnv-kába is léphetne az igazgató elvtársnak... — Te, ki ez az öreg hapsi?

Minden héten látom, hogy ide-oda lötyög a folyosón, de senki nem áll vele szóba... Hogy a volt igazgató? Jó, ki gondolta volna, hogy ez a kopasz ürge igazgató is volt valaha... Na, mit mondtam, itt van megint, a láb alatt... Mi van, faterkám? Lötyögünk ide, lötyögünk oda, a dolgozókat fel-tartjuk... Hiszen tele van ma-gával a folyosó, a temető meg üres...

A karmester leteszi a pálcát. A zenekar eljátszotta a Sors szimfónia utolsó tételét is... In aeternum.

GYURKÓ GÉZA